

Петренко Леся Миколаївна,
д. пед. н., доцент кафедри загальної педагогіки та андрагогіки,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка, petrenko13333@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК МЕТА ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ Г. ВАЩЕНКА

Педагогічна спадщина Григорія Ващенка має вагоме значення для вирішення завдань національно-патріотичного виховання молоді в наш час. У практичному значенні багато питань, порушених Г. Ващенком з передбачливим зверненням до майбутніх поколінь, збігаються із проблемами сьогодення, шляхи їх вирішення окреслені в спадщині вченого з сучасною виразністю і достовірністю. На початку XXI століття історія нібито перегортає сторінки назад, ставлячи суспільство перед завданням захисту незалежності України. Саме сьогодні *патріотизм*, почуття власної *гідності*, відчуття гідності нації, *любові до Батьківщини*, відповідальності, честі, героїзму, чесності, волі, характеру не формальні слова, а ті маркери, які становлять фундамент *системи національно-патріотичного виховання* дітей, молоді, усього населення України.

Нині українська нація усією глибиною розуму усвідомлює, що питання існування держави залежить не тільки від її матеріально-технічної і військової потужності, а й від рівня згуртованості довкола *ідеї духовної самосвідомості* як державотворчої основи й гаранта незалежності.

Тому ми прагнемо знайти в спадщині Г. Ващенка нові грані й сучасні цінності як важливі ознаки актуальності наукового дискурсу, зрозуміти витоки сучасного стану подій. Учений влучно зазначав, що «ми можемо розвиватися і рухатися вперед, між іншим тому, що зберігаємо досвід минулого. Завдяки цьому ми можемо зрозуміти сучасне і навіть передбачати майбутнє» [4, с. 2].

Важливою особливістю започаткування розвитку Г. Ващенком *концепції духовно-морального виховання особистості* на початку XX ст. було введення в її зміст *громадянських якостей* у поєд-

нанні з релігійними. Педагогічна спадщина Г. Ващенко є цілісною системою поглядів на освіту та виховання української молоді, що відображає ідеї духовно-гуманістичного спрямування, у яких виконання громадянського обов'язку перед суспільством виступає ключовим моральним зобов'язанням [1].

Ставлення до Батьківщини Г. Ващенко вбачав одним із головних критеріїв рівня духовно-моральної вихованості, яка, на його думку, передбачає виховання волі й характеру особистості, формування патріотичних почуттів, готовності захищати свою землю. Патріотизм і громадянська свідомість, відданість Батьківщині, чесність і працелюбність, справедливість і готовність служити своєму народові – це ті моральні якості, які необхідно формувати в молоді. Історія багата на приклади, які засвідчують, що послідовна боротьба за становлення й утвердження державності в будь-якій країні невіддільно пов'язана з почуттям патріотизму. Любов до батьківщини надихає людей на подвиги й довготривалу та вперту боротьбу за її незалежність. Духовний потенціал патріотичної ідеї є смисложиттєвою константою, виступає найважливішим духовним надбанням особистості: «Патріотизм у цьому зв'язку є невичерпним джерелом прогресивного розвитку держави у всіх її функціях» – зазначає академік І. Бех [2, с. 12].

Термін «патріотизм» у «Словнику філософських термінів» тлумачиться різнобічно: як моральний принцип, моральна норма, моральне почуття; як властивість людини, яка розкриває її моральні якості, що проявляється в діях громадянина; як стійке моральне почуття патріотизм народжується з особливостей, способу й національно-культурних традицій народу, серед якого живе підрастаюче покоління і засвоює ті чи інші норми та еталони культури; на формування патріотичних почуттів впливає ментальність як спосіб мислення, що визначає основні поведінкові реакції, засоби й методи спілкування й соціального контролю [6, с. 408].

Одним із провідних завдань педагогіки як науки є визначення рівня взаємозалежності духовно-морального і патріотичного виховання, з'ясування значення впливу вольових зусиль на

становлення особистості. Розглядаючи освіту як загальнолюдську цінність, зазначимо, що вона виконує гуманістичні функції: розвиток духовності; становлення моральних норм; формування характеру і відповідальності в соціальному середовищі; відповідальність за долю країни. У педагогічному плані вибір ціннісних пріоритетів обумовлений наявністю духовних потреб особистості, які повинні сформуватися у свідомості дитини і увійти в душу молодій людині.

Розглядаючи концепцію духовно-морального виховання, визначаючи цей феномен як основу всього виховання, ми підкреслюємо важливу роль *традицій*, які забезпечують наступність і безперервність процесу становлення особистості в суспільстві, зв'язок поколінь і часів. *Ідея патріотичного та громадянського виховання* у спадщині Г. Ващенка органічно пов'язана з релігійними традиціями. Релігійний характер виховання сприяв формуванню високих духовних і моральних якостей особистості.

Разом з тим, педагог акцентував увагу на традиції, в основі якої лежить *ідея любові, відданості Батьківщині*. Це духовна традиція, яка історично сформувалася і зберігається у свідомості національно спрямованих українців як структурний елемент духовного світу особистості, обумовлений історичними особливостями боротьби українського народу за своє існування, характеризується смисложиттєвими національними та громадянськими цінностями: історичної пам'яті, почуття національної гідності, свободи, честі, патріотизму та ін.

Ставлення до Батьківщини в українського народу було одним із головних критеріїв оцінки людини як особистості, тому в меті виховання маємо на увазі формування людини, для якої прагнення до праведного християнського життя збігається з високим почуттям потреби служби Богові й Батьківщині. Отже, Г. Ващенком висловлено *визначальну педагогічну ідею*, втілену як життєтворчу – «Служба Богові й Батьківщині – це є основна мета, що стояла перед українським народом тисячу років тому, стоїть тепер і буде стояти перед ним ще довгі віки» [3, с. 93].

У педагогічній концепції Г. Ващенка виховання молоді ідеологічна основа базується на національній ідеї, без якої неможливе духовно-моральне, патріотичне виховання, які входять у систему громадянського виховання і освіти. Громадянська освіта – це добре продумана система освітніх зусиль, яка супроводжує людину все життя. Учений розумів, що самостійна держава сприятиме формуванню громадянського суспільства, призведе до зміни духовно-світоглядної сфери й формування нового соціального запиту, що в повний зріст поставить проблему виховання волі і характеру.

Зазначимо, що патріотична ідея в педагогіці дореволюційного періоду була тісно пов'язана з релігійними традиціями [5]. Ставлення до Батьківщини вважалось одним із важливих критеріїв оцінки людини як особистості. Підсилення патріотичної ідеї громадянським пафосом і об'єднання їх з релігійними постулатами любові до Вітчизни сприяло формулюванню *основної мети виховання особистості* як формування людини, для якої прагнення до праведного життя співпало з боротьбою за благо своєї Батьківщини.

Таким чином, ціннісно-смысловим орієнтиром освітньої діяльності в спадщині Г. Ващенка є *ідея виховання людини-патріота, державотворця, культурної особистості з високим рівнем відповідальності за долю Батьківщини, здатної до високої місії служби Богу й Батьківщині, захисту національних інтересів з усвідомленням свободи волі власної діяльності.*

Список використаних джерел

1. Бардінова В., Бардінов А. Фізичне виховання у поглядах вітчизняних педагогів. Імідж сучасного педагога. 2011. № 6. С. 12–14.
2. Бех І., Чорна К. Національна ідея у виховному процесі школи : програм.-вих. контекст. Шкільний світ. 2008. Груд. (№ 45). С. 3–37.
3. Ващенко Г. Виховання волі і характеру : в 2 ч. Боффало ; Мюнхен : Вид-во Спілки Української Молоді, 1957. Ч. 2: Педагогічна. 270 с.
4. Ващенко Г. Твори. Київ : Всеукраїнське педагогічне Товариство ім. Григорія Ващенка, 2000. Т. 5 : Хвороби в галузі національної

пам'яті / упоряд. А. Погрібний ; ред. кол. О. Вишневський [та ін.], 2003. 335 с.

5. Дахно Л. Традиції українського народу як фактор національного виховання молоді у творчості Г. Г. Ващенка. Духовно-моральна парадигма творчості Григорія Ващенка : матеріали пед. конгресу, присвяч. 130 роковинам від дня народження проф. Григорія Ващенка, м. Полтава, 2223 квіт. 2008 р. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2008. Ч. 2. С. 123–125.
6. Словарь философских терминов / науч. ред. В. Г. Кузнецова. Москва : ИНФРА-М, 2005. 731 с.

Петрик Катерина Борисівна,

*магістрантка освітньої програми «Педагогіка вищої школи»,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки та торгівлі»;*

Кононець Наталія Василівна,

*д. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки та
суспільних наук, Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки та торгівлі»,
natalkapoltava7476@gmail.com*

ДІАЛОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК МЕТОД ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У науково-педагогічній літературі терміносполучення «методи виховання» трактуються як способи взаємопов'язаної діяльності вихователя і вихованців, спрямовані на вирішення різноманітних виховних задач. С. Гончаренко у своєму словнику визначає *метод виховання* як найкоротший шлях досягнення оптимальних результатів, що відповідають поставленим виховним цілям (Гончаренко, 1997).

Діалогічне спілкування, як зазначають науковці, у процесі виховання студентів у вищій школі передбачає особистісну рівність між викладачем та студентом; встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин; концентрацію на потребах студентів, їх конвергенцію; накопичення потенціалу згоди та співробітництва; переважання прийомів, які допомагають організувати систематичний педагогічний вплив на студентів та організо-